

Березенко Віктор Вікторович,
аспірант кафедри загальноюридичних
дисциплін Київського університету
туризму економіки і права

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ УКРАЇНИ

Для сучасної України однією з причин воєнно-політичних конфліктів із сусідніми країнами, можливо, постало не належне визначення державних кордонів. Саме інститут державних кордонів відіграє визначальну роль в умовах реалізації міжнародної правосуб'єктності, гарантування національної безпеки і правопорядку, економічної і політичної незалежності. На жаль, не всі державні кордони України повною мірою встановлені й позначені на місцевості, при цьому стали предметом численних міжнародних переговорів і консультацій, розгляду міжнародних судових інституцій. Кордони є фактором формування цілісного державно-територіального організму, від їх функціонування залежить розвиток міжнародних відносин. Встановлені, захищені правом і надійно охоронювані державні кордони є гарантією забезпечення національної безпеки держави, її територіальної цілісності.

Тому з часу розпаду СРСР та появи нових держав на пострадянському просторі на поч. 90-х рр. XX ст. актуалізувалось питання визначення статусу і режиму їх державних кордонів. Такі процеси зумовлені міжнародною звичаєвою практикою та змістом імперативних норм сучасного міжнародного права, потребою відмежування території однієї держави від іншої.

Відповідно до Закону України «Про правонаступництво України» 1991 р. «державний кордон Союзу РСР, що відмежовує територію України від інших держав, та кордон між Українською РСР і Білоруською РСР, РРФСР, Республікою Молдова за станом на 16 липня 1990 року є державним кордоном України» [1]. У Декларації про державний суверенітет України (розділ V) визначено, що проголошуючи державний суверенітет України як

верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах, ще у 1990 році встановила, що Українська РСР здійснює верховенство на всій своїй території. Територія Української РСР в існуючих кордонах є недоторканою і не може бути змінена та використана без її згоди. Українська РСР самостійно визначає адміністративно-територіальний устрій Республіки та порядок утворення національно-адміністративних одиниць [2].

Згідно з част. 2 та 3 статті 2 Конституції України Україна є унітарною державою, а територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою [3]. Детальніше питання захисту державних кордонів України врегульовано Законом України «Про державний кордон України» 1991 р. Тут закріплено, що Україна, керуючись Конституцією України, Декларацією про державний суверенітет України та Актом проголошення незалежності України, неухильно проводить політику миру, виступає за зміцнення безпеки народів України виходячи із принципів непорушності державних кордонів, які є відображенням територіальної цілісності, політичної та економічної незалежності, суверенітету та єдності України. Державний кордон України є недоторканим. Будь-які порушення його рішуче припиняються.

Законом «Про державний кордон України» регламентовано поняття державного кордону, його правовий режим, порядок перетину тощо. Відповідно до ст.1 закону «Державним кордоном України є лінія і вертикальна поверхня, яка проходить по цій лінії, що визначають межі території України - суші, вод, надр, повітряного простору» [4]. Закріплене на законодавчому рівні визначення в цілому узгоджується з поняттям державних кордонів, характерним для доктрини міжнародного права.

Іноді у міжнародних договорах вживаються терміни «лінія державного кордону» і «державний кордон» в однаковому значенні. Зокрема, Договір між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону,

співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань 1993 р. закріплює, що «державний кордон на суші, а також у місцях, де він перетинає стоячі або проточні води, проходить по прямій лінії від одного прикордонного знака до другого» [5].

Захист державного кордону України полягає у скоординованій діяльності військових формувань і правоохоронних органів держави шляхом вжиття політичних, організаційно-правових, дипломатичних, економічних, військових, прикордонних, імміграційних, розвідувальних, контррозвідувальних, оперативно-розшукових,

природоохоронних, санітарно-карантинних заходів. Охорона державного кордону України - невід'ємна складова загальнодержавної системи захисту державного кордону і полягає у здійсненні Державною прикордонною службою України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах, Збройними Силами України в повітряному, підводному просторі для забезпечення недоторканності державного кордону України.

Відповідно до законів «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» 2003 р., «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» 2000 р. громадяни України за Конституцією мають право створювати громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку і державного кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, органам виконавчої влади у запобіганні та припиненні правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та ін. надзвичайних обставин. Загалом основи державної політики України щодо забезпечення її національних інтересів, зокрема в питаннях стосовно державного кордону, закладені Концепцією національної безпеки України та Воєнною доктриною України, у ряді інших нормативно-правових актів.

Як бачимо, комплексний характер інституту державного кордону зумовлює те, що на національному рівні його режим і

статус визначається не тільки нормами конституційного права, а й нормами адміністративного, кримінального, цивільного, трудового, екологічного, фінансового, військового права і законодавства, ряду процесуальних галузей. До того ж він включає норми наднаціонального та міжнародного права. Складні відносини між Україною та сусідніми державами зумовлюють привернення уваги дослідників та уповноважених органів влади, посадових осіб до вивчення проблем недосконалого регулювання і захисту державних кордонів, а також невідкладного їх розв'язання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року № 1543-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 46. - Ст.617.

2. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. № 55-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1990. - № 31. - Ст. 429.

3. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

3. Про державний кордон України: Закону України від 04 листопада 1991 року № 1777-ХТТ // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 2. - Ст. 5.

4. [Договір між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/616_208) від 12.01.1993 // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/616_208.

5. Про затвердження Державної цільової правоохоронної програми «Облаштування та реконструкція державного кордону» на період до 2015 року: постанова Кабінету Міністрів України від 13 червня 2007 р. № 831// Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2007-п.13>